CONTRIBUȚII ONOMASIOLOGICE : *fînaț, fîneață* ȘI TERMENI ÎNRUDIȚI

DE

VASILE ARVINTE

Deoarece etimologia cuvintelor *fîneață* și *fînaț* nu este clară, cum rezultă din analiza soluțiilor date de dicționarele etimologice românești, ne propunem, sprijinindu-ne pe fapte dialectale și atestări documentare noi, să schițăm istoria acestor cuvinte în cadrul cîmpului onomasiologic, semantic și noțional căruia ele aparțin, stabilind, totodată, raporturile dintre ele și radicalul *fîn*, ale cărui derivate par a fi la prima vedere.

Se impune de la început precizarea că termenii menționați lipsesc din dialectul aromân și din cel meglenoromân. La istroromâni există numai cuvîntul *fir* 'fîn'. Pentru situația din dialectul aromân, Per. Papahagi, *Nutrețul oilor*, în „Dunărea", II, Silistra, 1925, p. 9—10, a dat o explicație demnă de reținut : aromânii n-au avut niciodată nevoie să adune acest fel de nutreț, deoarece ei își iernează turmele în zona călduroasă din Thessalia, la Marea Adriatică, la Marea Ionică și în Arhipelag, regiuni în care există tot timpul iarbă verde. Fînul pe care cărăvănarii aromâni îl cumpărau de la hangii în peregrinările lor era numit de ei *iarbă uscată*. În lumina acestor fapte, păstrarea termenului *fîn* (< lat. *fenum*) numai la românii de la nord de Dunăre, într-o regiune cu alte condiții climatice decît în sudul Peninsulei Balcanice, constituie pentru autorul menționat un nou argument în sprijinul persistenței elementului românesc la nord de Dunăre. Cît privește pe istroromâni, putem face presupunerea că menținerea la ei a termenului latinesc *fenum*, în forma rotacizată, se datorează faptului că despărțirea de masa dacoromânească a avut loc într-o epocă mai apropiată de noi.

Despre raporturile dintre cuvintele *fînaț, fîneață*, pe de o parte, și *fîn*, pe de altă parte, au fost exprimate de către lingviști păreri contradictorii, pe care le vom analiza succint acum. Astfel, despre *fîneață* s-a spus că este un derivat de la *fîn* + suf. *-eață* ; vezi Florența Sădeanu, *Sufixele colective din limba română cu privire specială asupra re-*

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

partiției lor [1], Al. Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, sub nr. 3384. După A. Scriban, *Dicț.*, s.v., atît *fîneață*, cît și *fînaț* provin din radicalul *fîn*. În acest caz, ar trebui să admitem existența în limba română a unui sufix *-aț*, punct de vedere susținut numai de H. Tiktin, DRG, sub *fînaț*: „Et. Suff. wie in *găinaț*, *vinațuri*". Dar un sufix derivativ *-aț* nu există în limba română. A. Philippide, *Un specialist român la Lipsca*, Iași, 1909, p. 121, spune: „...din *-ākius* trebuia să iasă în românește *-aț*, care dealtfel nu există (după cît știm pînă astăzi) ca sufix derivativ în românește". Cuvintele în discuție nu apar în lucrarea lui G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916.

Absența unui sufix derivativ *-aț* l-a determinat, probabil, pe Al. Cioranescu, *op. cit.*, p. 330, să susțină că *fînat* pare a fi refăcut după pluralul *fînețe* al subst. *fîneață*: „*fînaț*, s.n. (henar; heno), que parece un nuevo sg. reconstituido del pl. *fînețe*, del anterior [*fîneață*]". Observăm, însă, că, în acest caz, ar fi trebuit să avem un sg. *fîneț*, dar nu *fînaț*. O substituire a silabei finale *-eț* prin *-aț*, dată fiind lipsa menționată a unui sufix de acest fel, nu era posibilă. Mai observăm, apoi, că în limba română există, într-adevăr, și varianta *fîneț*, pl. *fînețe*, vezi DA, sub *fîneață*, căruia S. Pușcariu îi dă ca etimon un lat. pop. * *fenicium*. Dar atestările acestei variante sînt rare, pentru ca să o putem pune la baza cuvîntului *fînaț*, bogat atestat în limba scrisă și în graiuri. Varianta *fîneț*, o apariție accidentală, s-a putut forma de la pl. fem. *fînețe*, după modelul oferit de *podeț-podețe*, *coteț-cotețe* etc. Ea apare, în afară de cele două surse indicate de DA, într-un document din 1628 (Iași): „...ce se va alege și din cîmpu, din *feneț*...", vezi DRH, A. Mold., XIX, p. 588, apoi în ALR II, s. n., I, h. 125, pct. 899, *lócu dă fînéț*: *fînéțuri*, și, în sfîrșit, în 3 puncte din NALR — Mold. Buc.: 608, jud. Vaslui, 644 și 652, jud. Galați (material nepublicat).

Dificultățile pe care le implică explicarea cuvintelor *fîneață* și *fînat* din radicalul *fîn* i-au determinat pe lingviști ca S. Pușcariu, I.-A. Candrea, O. Densusianu, G. Giuglea să recurgă la reconstruirea unor etimonuri latinești populare. Astfel, S. Pușcariu propune pentru *fîneață* un lat. pop.* *fenicia*, iar pentru *fînaț* un **fenacius*, *-um*, vezi *Etym. Wört. d. rum. Spr.*, nr. 613 și 614. În DA, s.v., S. Pușcariu dă explicații mai ample: *fînaț* ar proveni „dintr-un adjectiv substantivat **fenacium* (subînțeles *pratum* «cîmp de fîn»)", iar *fîneață* „dintr-un adjectiv substantivat **fenicia*, *fenicium* (subînțeles *pratum*, *prata*)". Acest mod de a vedea lucrurile este preluat și de autorii *Dicționarului limbii române moderne*, s.v. S. Pușcariu propune etimonuri latinești neatestate și pentru alte cuvinte asemănătoare. Pentru dr. *grîneață* el propune un **granicia*, pentru dr. *grînațe* 'semănăturile pînă stau netăiate pe holdă' un **granaceus*, *-a*, *-um*, pentru ar. *gărnaț* 'de grîu', ar. *grînață* 'turtă de grîu' același etimon, pentru dr. *ineață* 'specie de in sălbatic' un **linicea*, vezi DA, s.v. Dar pe *ineț* îl explică prin *in* + suf. *-eț*. Această procedare a fost criticată de A. Philippide, *op. cit.*, p. 121.

[1] În *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. III, București, 1962, p. 51.

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

I.-A. Candrea și O. Densusianu, în *Dicționarul etimologic al limbii române*, nr. 590, admit existența în latina populară numai a derivatului *fēnacium*, devenit *fînaț*. De la acesta s-a format apoi munt. *fîneață*. Autorii consemnează și variantele *fîneț* și *feneaț* (v. rom.), fără a le explica. Drept argument pentru etimologia propusă, ei invocă existența într-un dialect francez, cel din Anjou, a unui *fenasse* <lat. **fenacia, -am*. Aceeași etimologie o întîlnim și în *Dicționarul enciclopedic* de I.-A. Candrea. Găsim aici, pentru *grîneață*, un lat. pop. **granicia*, o explicație nouă față de cea din CDDE, nr. 767, unde termenul era considerat ca apărut pe terenul limbii române, de la *grînațe*, prin schimbare de sufix. Pe acesta din urmă I.-A. Candrea îl derivă însă de la un etimon latinesc popular neatestat **granaceus*. Într-un anumit fel, el se apropie de punctul de vedere al lui S. Pușcariu. Dar în cazul cuvîntului *ineață*, el nu mai recurge la un lat. pop. **linicea*, ci îl derivă de la *in+suf. -eață*.

G. Giuglea, *Coincidences et concordances entre le roumain et les autres langues romanes*, III, în „Langue et littérature", II, nr. 1 și 2, București, 1943, p. 37—38, respinge etimologia lui *fîneață*, din **fenicia*, susținînd că el a rezultat prin modificarea lui *fînaț*, sub influența unor cuvinte asemănătoare ca formă și sens, cum sînt *verdeață, moleață*. Baza dialectală a cuvîntului *fîneață*, continuă G. Giuglea, se află în graiul muntenesc, aria lui de răspîndire este însă mult mai mică în comparație cu cea a lui *fînaț*, care circulă în graiurile din Moldova și din Transilvania. Pentru *fînaț* el admite, însă, un etimon latinesc popular **fenacium, -a*, care s-ar fi păstrat atît în fr. dial. *fenassa* (Anjou), cît și în gasc. *heàssa* (Arrens, Munții Pirinei, în Valea Azun). În aceste dialecte trebuie să se plece de la lat. pop. **fenacia*, fem. sg., sau neutru pl., pe baza căruia a fost refăcută forma de feminin singular. Observăm că în modificarea presupusă a lui *fînaț* în *fîneață*, termenul *moleață* nu a putut avea vreun rol, deoarece este rar folosit, are caracter strict regional și niște sensuri mult prea îndepărtate de cuvintele de care ne ocupăm. El înseamnă : 1. 'moleșeală', 2. 'obiect, lucru moale', 3. 'numele unei plante nedefinite mai de aproape' (vezi DLR, VI, s.v.). Dar explicația lui G. Giuglea, prin luarea în considerație și a răspîndirii teritoriale a celor două cuvinte, se apropie cel mai mult de soluția etimologică justă.

Într-adevăr, cunoașterea amănunțită a situației din graiurile populare, pornind de la datele atlaselor lingvistice, poate aduce clarificări noi în această dispută etimologică. Lucrul acesta nu a fost făcut pînă acum.

Termenii *fînaț* și *fîneață*, împreună cu alte sinonime, apar pe hărțile 122, *fînaț* 'locul pe care crește fînul' și 125, *cositură* 'locul de pe care s-a cosit fînul', din ALR II, s.n., vol. 1 (E. Petrovici). În ciuda rețelei rare de puncte, ne putem face o imagine destul de limpede cu privire la ariile celor două cuvinte. Aria în care s-a răspuns cu termenul *fînaț* este mai unitară. Ea se întinde peste Banat, Crișana, Maramureș, cea mai mare parte a Transilvaniei, Bucovina și Moldova, cu excepția părții de sud a ultimei provincii. Aria cu *fîneață* este mai fărî-

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

mițată. Ea acoperă Oltenia, Muntenia, Dobrogea, partea de sud a Moldovei și partea de sud a Transilvaniei. Aria nordică este aproape de două ori mai întinsă decît aria sudică. Cu excepția unor zone de contact, ele sînt bine delimitate. Acest fapt este important, pentru că ne arată că *fînaț* și *fineață* nu sînt niște derivate normale din radicalul *fîn*. Dacă așa ar fi stat lucrurile, atunci am fi avut pe teritoriul lingvistic dacoromân un amestec de forme, un mozaic de răspunsuri cu *fînaț* și *fineață*, uneori s-ar fi notat ambele cuvinte în același punct. Totodată, această delimitare aproape precisă a ariilor constituie un indiciu că termenul *fînaț* nu poate fi dedus din *fineață*, cum au propus unii lingviști, de asemenea nici acesta din urmă din cel dintîi. Pentru fiecare cuvînt trebuie dată o explicație aparte.

În aria nordică, pluralul lui *fînaț* este uneori *fînățe* (<*fînațe*, cu velarizarea lui *-e* precedat de *ț*), alteori *fînățuri* (cu desinența neutră *-uri* în locul desinenței *-e*). În punctul 36 din Banat, pluralul este *fînăturĭ*, cu *t* în loc de *ț*. Sg. *fînăt*-pl. *fînăturĭ* apar și în pct. 226 din ALRR-Mar., vol. II, h. 422, *fînaț*. Varianta de sg. *fînat* a fost creată după modelul unor cuvinte ca *găinat*, refăcut, greșit, din *găinaț*, *cîrnat*, refăcut după pluralul *cîrnați*.

În aria sudică apar unele variante fonetice și morfologice care prezintă interes pentru discuția de față, pentru că ilustrează caracterul fărîmițat al acestei zone: *log dă fineéță*, pct. 192 (Covasna); *fineáță*; *fineéțe*, pct. 182 (Cernatu); *fineáță*; *-nețur*[1], pct. 728 (Sărățeanca). Pluralul este *fînéțe*, *fînéță*, *fînéțuri*. În NALR-Olt., h. 440, *fînaț*, situația este următoarea: din totalul de 7 atestări ale variantei de sg. *fineáță*, 4 au pl. *fînéțe*, din 5 atestări ale variantei de sg. *fînéță* (și *fînéțe*), 3 au pluralul tot *fînéțe*. În cinci localități a fost notată numai forma de plural *fînéțe*, probabil niște *pluralia tantum*. În pct. 967 din sud-vestul Olteniei, apare răspunsul sg. *fineáță*; pl. tot *fineáță*. Comparînd materialul din ancheta E. Petrovici cu cel din ancheta recentă pentru NALR-Olt., constatăm că termenul *fineață* este concurat tot mai mult de denumirea *livadă*. Acesta cunoaște un început de diferențiere și în latura formală: cînd are sensul 'fînaț', este rostit ca atare, cînd înseamnă 'grădină de pomi', el sună *livadie*.

Aria sudică prezintă mari goluri nu numai în Oltenia, ci și în centrul și vestul Munteniei, unde, cum rezultă din ancheta E. Petrovici, informatorii, fie că nu au dat nici un răspuns, fie că au recurs la expresii ca *log dă fin*[u] (pct. 762) sau *livézi dă fîn* (pct. 886). Din caracterul neunitar al ariei și din nefolosirea cu siguranță a formelor și sensurilor cuvîntului *fineață*, putem deduce că în această zonă avem a face cu o inovație lexicală de dată nu prea veche. Constatarea concordă cu atestările scrise ale acestui cuvînt, de care ne vom ocupa mai jos[2].

[2] Pe hărțile ALR și NALR apar, atît în aria nordică, cît și în cea sudică, numeroase alte denumiri, mai mult sau mai puțin proprii, care prezintă un interes secundar pentru discuția noastră. Din această cauză, ne limităm aici doar la simpla

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

Linia de demarcație dintre aria sudică și cea nordică a putut fi stabilită mult mai amănunțit pentru Moldova în anchetele pentru NALR-Mold. Buc. Răspunsul *fîneață* apare în peste 30 de localități din sudul Moldovei, iar *fînaț* în aproximativ 150, din restul acestei provincii. Izoglosa pornește din localitatea Fălciu, pe Prut, merge spre apus în linie dreaptă, urcă apoi spre nord, pe Valea Tutovei, trecînd chiar și în Valea Racovei (la Pungești și Ivănești, jud. Vaslui), coboară apoi spre sud și vest, traversează Valea Siretului și ajunge în Munții Vrancei, la localitatea Soveja. La sud se spune *fîneáță*, iar la nord *fînáț*. În satul Tulești, așezat pe un mic afluent de pe cursul superior al Tutovei (jud. Vaslui), au fost date răspunsurile *fîneáță ; fînéță* și *fînáț ; fînáțuri*, cu precizarea că „se spune mai mult *fînaț*". Punctul este așezat la întretăierea celor două arii. Adăugăm amănuntul că varianta sudică apare și într-un punct izolat, 578, din județul Neamț (Huisurez). Dar locuitorii de aici sînt, cu siguranță, originari din sudul Transilvaniei, cum o probează și alte trăsături ale graiului lor.

În aria din sudul Moldovei, pluralul cuvîntului *fîneáță*, este *fînéță*, în aproximativ 20 de puncte, *fînéț*, în două puncte, *fînéți*, într-un punct (<*fînețe*) și *fînéțuri*, într-un punct. În toate cazurile, vocala accentuată este *-é-*. În aria nordică, pluralul are următoarele tipuri : *fînáță* (cu *-â* sau cu *-î*), în circa 70 de puncte, *fînáțuri*, în aproximativ 50 de puncte, *fînáțe* (cu *-i* sau cu *-i*), în numai 5 puncte, și *fînéță* (cu *-â* sau cu *-î*), în peste 20 de puncte, răspîndite în toată zona. Din cele aproximativ 150 de puncte, 130 au vocala accentuată *-á-*. Cum se explică această ultimă formă, cu *-é-* la plural, care apare într-un număr egal de puncte (20), atît în zona nordică, cît și în cea sudică, tulburînd, oarecum, delimitarea precisă pe care am constatat-o pînă acum, la sg., între aria lui *fîneață* și cea a lui *fînaț ?* În ciuda identității formale și de înțeles, formele respective au rezultat din două procese evolutive diferite. În zona sudică din Moldova, pluralul *fînéță* are un *-é-* în locul unui mai vechi *-eá-*, de pe vremea cînd vocala finală era încă *-e*, înainte de velarizarea acesteia prin *ț* (deci **fîneáțe* > *fînéțe* > *fînéță*). Schimbarea a putut avea loc nu neapărat în acest cuvînt, ci în derivatele celelalte cu suf. *-eață*. Graiurile care nu cunosc velarizarea prin *ț* păstrează pînă astăzi finala *-e*. În graiurile din zona nordică, care nu au în acest caz alternanța *-eá* la sg. / *-é-* la pl., schimbarea lui *-á-* de la plural în *-é-* nu poate fi de natură fonetică, ci morfologică, mai bine spus analogică. În locul opoziției *fînaț / fînață*, a apărut, sporadic, opoziția *fînaț-fîneț*, poate după modelul unor plurale neutre derivate cu suf. *-eț*, de tipul pl. *podeț*, *coteț*, *hîrleț* etc. În ce măsură a putut avea vreo influență alternanța,

lor înșirare : *bucată de fîn, cosalău* (<magh. *kaszáló* 'Heuwiese', 'Wiese'), *cosâștină, cositură, cosire, delniță, fîn* 'fînaț', *miriște, miriștină de fîn, nămaș, pajiște, pășune, pășune de otavă, pîrlog, poiană* (în zonele cu multe păduri), *rît, rît cosit, rît de cosit, rît de fîn, rît de iarbă, rîtu gol* (<magh. *rét* sau săs. *rit* 'Flurteil', față de germ. *Ried*), *șes, țarnă, țelină*.

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

curentă la substantivele feminine, anume *-á-* acc. la sg. / *-é-* acc. la pl. (ex. *faţă-feţe),* este mai greu de spus. Între aceste genuri, dată fiind identitatea formei de plural, pot apărea unele interferenţe, mai ales la nivelul limbii vorbite. O probează şi următoarele exemple tot din materialul nepublicat al NALR-Mold. Buc., de la aceeaşi chestiune 1055, *fînaţ,* şi din ALR (E. Petrovici). În punctele 509 (Conceşti), 516 (Gorbăneşti), 552 (Sireţel) şi 553 (Tudora), din judeţele Botoşani şi Iaşi, a fost înregistrat răspunsul *fînaţă,* fem. sg. 'fînaţ'. În primele două localităţi, pluralul este tot *fînaţă,* în ultimele *fînáţuri.* În ALR, II, s.n., vol. 1, h. 122, E. Petrovici consemnează răspunsul *fînáţă* (sg. f) ; *fînăţi,* în pct. 157 din sudul Transilvaniei. Forma de singular *fînaţă* nu poate veni din *fîneaţă,* printr-o ipotetică transformare a diftongului *-eá-* în **-ăá-* şi apoi în *-á-,* ca în *meásă*> **măásă*> *masă,* pentru că *-e-* semivocalic din acest diftong nu se velarizează niciodată cînd este precedat de consoana *n,* cum rezultă din exemple ca *bîrneaţă, chichineaţă, coştineaţă, coteneaţă, dimineaţă, gălbeneaţă, gîrneaţă, ineaţă, grîneaţă* etc. Ea este, în realitate, forma de plural neutru *fînaţă* < *fînaţe* a substantivului *fînaţ,* folosită drept formă de singular feminin. Procesul seamănă cu cel petrecut mai de mult în istoria limbii române, cînd mai multe neutre latineşti în *-a,* la plural, au fost încadrate la declinarea I, feminină *(arma, -orum*>*armă, palliola* > *păioară, pira* > *pară, poma* > *poamă* etc.). În cazul fenomenului mult mai recent de care ne ocupăm, faza de tranziţie a fost aceea cînd exista o identitate între singular şi plural (sg. *fînaţă*-pl. *fînaţă*), a urmat, apoi, o diferenţiere la nivelul numărului, prin utilizarea formei în *-uri, fînaţuri,* la plural. S-a creat, astfel, o formă hibridă, cu caracter sporadic, *o fînaţă — două fînaţuri,* care nu-i nici de genul feminin, nici de genul neutru, sau este de amîndouă în acelaşi timp. În cazul punctului din sud-estul Transilvaniei, trecerea la genul feminin a fost realizată şi la forma de plural, pluralul *fînăţi* fiind refăcut după modelul femininelor de tipul *cetate — cetăţi, pradă — prăzi, sară — sări, ţară — ţări* etc.

Excepţiile de care ne-am ocupat nu contravin constatării făcute de la început cu privire la existenţa la nivelul graiurilor populare dacoromâne a două tipuri fundamentale de denumiri pentru noţiunea în discuţie : una în aria de nord şi cealaltă în aria de sud. Această situaţie este probată şi de atestările documentare ale acestor cuvinte. Vom începe cu termenul *fînaţ.*

Cele mai numeroase atestări provin din jumătatea de nord a ţării, mai ales din Moldova. Prima pare să fie din anul 1469, dintr-un document în limba slavonă provenind din Moldova : **на потоци фънацелорꙋ** *pe Pîrăul Fînaţeloru,* vezi Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române,* Bucureşti, 1946, p. 184. Urmează, în ordine cronologică, *fînaţ,* pl. *fînaţe (-i)* (1604, 1607, 1618), în Moldova *(id.,* p. 55—56) ; *fînaţ,* din 1626, Iaşi (DHR, A. Moldova, XIX, Bucureşti, 1969, p. 104, 136 şi în alte locuri) ; *fînaţ,* pl. *fînaţi,* într-un hrisov scris la Iaşi în 1631 (vezi DA, s.v.) ; *fînaţ,* din 1640, Iaşi ; *fînaţ,* din 1650, Suceava (vezi *St. şi docum. cu priv. la ist. rom.,* publicate de

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

N. Iorga, XXII, București, 1913, p. 207, 233, 289) ; *fînață*, 1715, Hunedoara ; *fînaț*, 1763, Moldova ; pl. *fînațe*, la Șincai ; *fînațe*, la Negruzzi, Miron Costin, Alecsandri etc., vezi DA, s.v., unde se dau și pl. *-națe*. dial. *-nață, -nățuri*.

În documentele din Muntenia, termenul apare mult mai rar, aici folosindu-se mai mult expresii ca *loc de fîn, livadă de fîn* etc. Semnalăm pe **ѳѣнаце**, din 1628, București ; *fînație*, din 1752, vezi DHR, B. Țara Românească, XXII, București, 1969, p. 266, și I, București, 1966, p. 144.

Atît în documentele din Moldova, cît și în cele din Țara Românească nu am întîlnit cuvîntul *fineață*. În DA, atestările lui provin, toate, din texte aparținînd secolului al XIX-lea, fapt demn de reținut, pentru că poate fi interpretat ca un indiciu al unei circulații mai restrînse, poate, chiar, al unei apariții tîrzii în limbă [3].

Din analiza formelor dialectale dacoromânești, a ariilor descrise de aceste cuvinte, și luînd în considerație situația din textele vechi și mai noi, rezultă că explicația etimologică propusă de G. Giuglea este cea mai apropiată de adevăr. Îi lipsea, însă, o argumentare bazată pe cît mai numeroase fapte.

Într-adevăr, cuvîntul *fînaț*, cu cele mai multe și mai vechi atestări, folosit în cea mai mare parte a teritoriului dacoromân, precum și, sporadic, în unele dialecte romanice, nu poate fi altfel explicat decît ca urmașul unui lat. pop. **fenacium*, pl. *-a* (nu este exclus ca pl. lat. *fenacia* să fie, pe alocuri, etimonul formei de plural *fînață*, deși, de regulă, *-ă* final, în această situație, adică precedat de consoană palatalizată, a devenit *-e*, care, în urma unui fenomen de durificare a africatelor, a revenit la *-ă*). Termenul **fenacium*, un adjectiv substantivizat, nu constituie un caz izolat în română. Alături de el, s-au mai transmis : *găinaț* <lat. *gallīnāceum (stercus~)*, vezi CADE, s.v., *gallīnāceum* (scil. *fimus)* '(gunoi) de găină', vezi DA, s.v. ; termenul lat. pop. are continuatori și în alte limbi romanice, cf. și cuvintele aromânești *găl'inat, gl'inat*, pl. *gl'inaț* 'fiente d'oiseau', explicate de T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, București, 1963, s.v., printr-un lat. pop. **gallinatus* (dar formele dr. *găinat, cîrnat, fînat*, menționate mai sus, și explicate ca fiind refăcute pe teren românesc de la plural, ne indică posibilitatea ca și cuvîntul aromân în discuție să fie o creație mai nouă de la pl. *gl'inaț)* ; dr. *cîrnaț*, mgl. *cărnat* <lat. pop. **carnāceus* (în DA, s.v., *carnacius, -a, -um)* ; *vinaț*, după S. Pușcariu, *Etym. Wört. d. rum. Spr.*, nr. 1890, cu sensul 'Weinberg' și provenind din lat. *vinaceus* (scil. *hortus)*, după H. Tiktin, DRG, s.v., cu sensul 'Wein', la pl. 'soiuri de

[3] Fără vreo legătură directă cu termenii românești *fînaț, fineață*, consemnăm amănuntul că în cunoscutul document latin emis de regele maghiar Bela al IV-lea, în anul 1247, apare forma latinească medievală *fenetis* : „ ... fenetis quoque seu animalium et pecorum suorum pascuis..." (=fînețele și pășunile pentru vitele și oile lor), vezi DHR, B. Țara Românească, I, 1247—1500, București, 1966, p. 4. Este cuvîntul latinesc medieval *fenetus, fenetum*, vezi Antonius Bartal, *Glossarium mediae et infimae latinitatis Regni Hungariae*, Budapest, 1901, p. 266.

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

vin', 'vinuri' și derivînd din *vin*+suf. *-aț* (explicație greșită). Un etimon latinesc popular *vīnāceus* admit și W. Meyer-Lübke, REW, nr. 9337 și Al. Cioranescu, *op. cit.*, nr. 9266. Tot aici mai pot fi amintite, pentru evoluția fonetică asemănătoare, în parte și morfologică, cuvintele: *laț* < *laqueus*; *maț*, ar. *maț(u)*, mgl. *maț(ă)*, istrorom. *moțe* <lat. *matia* (de la plural s-a format sg. *maț*, apoi un pl. refăcut *mațe*); dr., ar., mgl. *braț*, istrorom. *broț* <lat. *brachium*; v. rom. *părați* (și *pănați*) <**părat*, sg. refăcut după pl. *părați* <*lat. palatium*, în loc de *palatum* 'cerul gurii', vezi CADE, sub *împărătuș*, A. Scriban, *Dicț.*, sub *părătuș*, Al. Cioranescu, nr. 6131.

Pentru explicarea lui *fînaț* din **fenacium*, susținută, înainte de G. Giuglea, cum s-a văzut, și de S. Pușcariu, I.-A. Candrea, O. Densusianu, și determinată, în ultimă analiză, de absența unui sufix derivativ *-aț*, care să se fi alipit la radicalul *fîn*, pledează, în mod indirect, și următoarea situație din dialectul aromân. Judecînd după soluțiile etimologice propuse de T. Papahagi, *op. cit.*, pentru unele cuvinte aromânești terminate în *-ață*, respectiv *-eață*, putem face presupunerea că mai lesne se poate admite existența, în latina populară, de la baza limbii române, a unor derivate în *-aceus, -a, -um* (sau *-acius, -a, -um*), decît a unora în *icius, -a, -um* (printre acestea din urmă ar intra și **fenicia*, admis drept etimon al cuvîntului *fîneață* de S. Pușcariu, Al. Cioranescu, Florența Sădeanu). Într-adevăr, T. Papahagi explică pe ar. *grinață*, pl. *grînăț* 'turtă din făină de grîu' dintr-un lat. pop. **granacea*, pe ar. *l'inață* 'resturi de in' din lat. pop. **linacia* (<*linum*), însă cuvintele *grăneață, gărneață, găreață*, toate cu sensul 'turtă din făină de grîu', nu au la bază niște etimonuri latinești populare în *-icia*, ci au apărut mai tîrziu de la radicalele *grăn, gărn, găr(nu)*+suf. *-eață*. În aceeași situație este și *sicăreață*, pl. *sicăreț* 'pîine de secară'. Datorită sensului lor, altul decît cel al derivatelor dacoromânești *fineață, grîneață, secăreață, orzață, ineață* (vezi mai jos), derivatele aromânești au trebuit să aibă ca model termenul ar. *afreață* 'turtă' <lat. *africia*, păstrat numai în acest dialect. De aceea, dr. *grînață*, nu poate fi pus alături, cum face S. Pușcariu, de ar. *grînață* și derivat din lat. pop. **granacea*, pentru că se opune sensul derivatului dacoromânesc. El înseamnă 'loc semănat cu grîu' și nu 'turtă de grîu'. Mai degrabă el intră în seria derivatelor cu suf. *-eață* de tipul *grîneață, fîneață, secăreață*, apoi *ineață, orzață*, cu o influență din partea lui *fînaț*, pl. *fînață*, la o dată recentă; cf. și Florența Sădeanu, *op. cit.*, p. 52, nota 1.

Dintre derivatele menționate, în rîndul cărora intră și *fîneață*, primele trei prezintă o funcție nouă a sufixului *-eață*, aceea de a indica un 'loc pe care se află un anumit soi de plante'. Ea este asemănătoare cu cea a sufixului *-iște (păpușoiște, cînepiște, iniște)*. În ultimele două, *(ineață* și *orzață)* funcția suf. *-eață* este de a deriva denumiri pentru 'un anumit soi de plantă'. Derivatul *grîneață*, cum s-a spus, înseamnă

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

'loc semănat cu grîu', *fineață*, 'loc pe care crește fîn', *secăreață* (și *săcăreață*), 'locul unde se află o plantație de secară'. Acesta din urmă nu poate fi format, cum crede G. Pascu, *op. cit.*, p. 105, din *săcară* + suf. *-ăreață* >* *săcărăreață* și, prin haplologie, *săcăreață*. El era determinat să dea această explicație de două motive. Pe de o parte, de situația din limba franceză, unde, într-adevăr, sufixul latinesc *-aricius*> fr. *-erez* se folosește pentru crearea de derivate care denumesc 'locul pe care crește un anumit soi de plante', de ex. *bezarez* 'lieu où il y a des bouleaux', *boscareza* 'lieu où il y a du bois', *favarez* 'lieu où il y a des fèves', *figarez* 'lieu où il y a des figuier'. Pe de altă parte, de faptul că nu avea o idee clară despre originea cuvintelor *fineață, grîneață*, respectiv *fînaț, grînaț*, pe care, de aceea, nici nu le menționează în lucrarea sa.

Fineață, grîneață, secăreață 'loc pe care crește planta denumită în radical' sînt niște derivate românești cu sufixul *-eață*, care au apărut destul de tîrziu în limbă. Cele mai vechi atestări nu datează mai înainte de secolul al XIX-lea. Este posibil ca primul dintre ele să fie ceva mai vechi, dacă ținem seama de circulația lui, de răspîndirea teritorială mult mai mare decît a celorlalte, de sensul lui cunoscut de toată lumea. Pentru crearea lui s-a plecat de la forma de plural, *fînețe (-ă)*, prezentă atît în aria nordică, cît și în cea sudică. A avut un oarecare rol și influența substantivelor neutre derivate în *-eț*, cu pluralul în *-ețe*. Un indiciu în sensul explicației de mai sus îl constituie faptul că, în aria sudică, *fînețe* funcționează ca *plurale tantum*, alături de *fînețuri*. De la acest plural *fînețe*, s-a refăcut un singular feminin *fineață*, încadrat în seria derivatelor de tipul *coșăreață, merindeață* etc. Apropierea de forma masculină a sufixului în discuție, anume *-eț*, o întîlnim în derivatele asemănătoare în ce privește radicalul, *orzuleț, ineț, săcăreț*. Dar fără îndoială că modelul derivării l-au oferit cuvintele numeroase în *-eață* < *-ĭtia, -ĭcia*, în primul rînd *verdeață*, general cunoscut și cu un sens înrudit. Inovația s-a produs numai în graiurile din sudul țării, deoarece aici lipsea un termen propriu pentru noțiunea în discuție. În zona nordică, *fînaț*, moștenit din latina populară, era bine ancorat în conștiința lingvistică a vorbitorilor. Numai așa ne explicăm de ce, în cele aproximativ 20 de puncte din aria nordică a Moldovei, în care s-a notat pl. *fineță*, nu s-a ajuns niciodată la reconstituirea unui sg. *fineață*, deși radicalul *fîn* și sufixul *-eață* sînt și aici cunoscute.

Derivatele *ineață* și *orzață* sînt formate în același mod, dar, spre deosebire de *fineață, grîneață, secăreață*, funcția sufixului *-eață* este diferită, căci *ineață* înseamnă 'un anumit soi de in', iar *orzață* 'un anumit soi de orz'.

Deși identice ca sens și foarte apropiate ca formă, (în partea inițială, orice vorbitor recunoaște imediat cuvîntul *fîn*), denumirile *fînaț* și *fineață* sînt două cuvinte diferite, care, din această cauză, trebuie tratate separat în dicționarele românești. Primul este continuatorul unui etimon apărut într-o arie a cărei vechime urcă pînă la latina populară de la baza limbii române.

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)

CONTRIBUTIONS ONOMASIOLOGIQUES : ROUM. *FÎNAȚ, FÎNEAȚĂ* 'PRÉ' ET MOTS APPARENTÉS

RÉSUMÉ

On se propose d'élucider, dans cet article, l'étymologie de ces deux mots roumains, *fînaț* et *fineață*, considérés, d'habitude, comme des dérivés du radical *fîn* (< lat. *fēnum*).

Mais la répartition géographique des mots en question, dans les dialectes et les patois roumains, ainsi que leur analyse onomasiologique, mettent en évidence une série de difficultés.

De toute façon, *fînaț* et *fineață* sont deux mots différents, dont le premier continue un étymon, **fenacium*, paru dans une aire innovatrice, qui monte jusqu'au latin vulgaire, tandis que le deuxième représente un dérivé avec le suffixe *-eață*.

BDD-A1459 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:00:41 UTC)